

KICKSTART REUSE

SMJERNICE ZA POKRETANJE PROJEKATA
PONOVNE UPORABE U ZAJEDNICI

Izdavač:

Udruga Zelena Istra
Gajeva 3, 52100 Pula, Hrvatska
Tel. i faks. +385(0)52-506-065
ured@zelena-istra.hr
www.zelena-istra.hr

Autori: Irena Burba, Andrea Ivančić i Nina Brnić (Zelena Istra), Eugen Vuković i Marko Košak (Zelena akcija), Laura Lo Presti (Zero Waste Italy), Mojca Žganec Metelko (KNOF), Katja Sreš (Ekologi brez meja)

Urednice: Nina Brnić i Irena Burba (Zelena Istra)

Naslov: Kickstart reuse – smjernice za pokretanje projekata ponovne uporabe u zajednici

Prijevod i lektura: Nina Brnić (Zelena Istra)

Grafičko oblikovanje: Vjeran Juhas, Hrvatsko udruženje interdisciplinarnih umjetnika (HUIU), Pula

Fotografije: Zelena Istra, Zelena akcija, Zero Waste Italy, KNOF, Ekologi brez meja

ISBN: 978-953-8114-14-4

Projekt: Kružne zajednice / Communities Go Circular (101081655 – CGC – CERV-2022-CITIZENS-CIV)
<https://www.zelena-istra.hr/hr/articles/aktualni-projekti/901/communities-go-circular/>

Nositelj projekta: Zelena Istra

Partneri: Ekologi brez meja, KNOF, Zelena akcija, Zero Waste Italy

Pula, rujan 2024.

Ovo djelo dano je na korištenje pod licencom Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna. (CC BY-NC-SA 4.0)

**Financira
Europska unija**

Financira Europska unija. Izražena stajališta i mišljenja, međutim, odražavaju samo stajališta i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno ona Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Za njih se ne mogu smatrati odgovornima niti Europska unija niti EACEA.

SADRŽAJ:

Uvod: O publikaciji i projektu 3
Načelo 4R: Reduce, reuse, repair, recycle / smanji, ponovno upotrijebi, popravi, recikliraj 5
Zelena Istra: Repair café / popravljaona 7
Zelena akcija: Biciklopopravljaona 11
Zero Waste Italy: Centar za ponovnu uporabu 15
KNOF: Trgovina rabljenom robom 19
Ekologi brez meja: Festival ponovne uporabe 23
Pravo na popravak 25

**ETHICAL IS
THE NEW NORMAL**

c|nof

O PUBLIKACIJI I PROJEKTU

Ove smjernice pružaju sveobuhvatan okvir za građanske inicijative, organizacije civilnog društva (OCD-ove) i lokalne vlasti koje žele uspostaviti i unaprijediti projekte ponovne uporabe unutar svojih zajednica. Osmišljene s namjerom da nadahnu i pruže podršku, smjernice opisuju praktične korake i uspješne primjere organizacija koje su sudjelovale u projektu **Kružne zajednice / Communities Go Circular**.

U poglavljima koja slijede pronaći ćete detaljne opise projekata ponovne uporabe koje provode organizacije Zelena Istra i Zelena akcija iz Hrvatske, Zero Waste Italy iz Italije te KNOF i Ekologi brez meja iz Slovenije. Svaka organizacija opisala je svoje inicijative: repair café, popravljajonicu bicikala, centre za ponovnu uporabu, trgovine rabljenom robom i festivale ponovne uporabe, uz pregled njihovih aktivnosti i savjete o tome kako pokrenuti ove prakse u lokalnim zajednicama.

Smjernice se bave i pravom na popravak, naglašavajući njegovu važnost u unapređenju održive potrošnje i smanjenju nastanka otpada. Primjenom ovih uvida i preporuka u lokalnim zajednicama mogu se razviti učinkoviti programi ponovne upotrebe koji pridonose održivijoj budućnosti.

Projekt **Kružne zajednice / Communities Go Circular** pokrenut je u sklopu programa Europske unije „Građani, jednakost, prava i vrijednosti – CERV“. Tema projekta je ponovna uporaba i smanjenje nastanka otpada u okviru načela 4R (reduce, reuse, repair, recycle - smanji, ponovno upotrijebi, popravi, recikliraj).

Cilj je projekta pružiti edukaciju na temu popravka i ponovne uporabe, potaknuti otvaranje novih centara za popravak i ponovnu uporabu, umrežiti organizacije koje se bave ovim temama i poticati promjene u sustavu gospodarenja otpadom.

Glavni cilj projekta jest uključiti građane u stvaranje zero waste zajednica usmjerenih na sprečavanje nastanka otpada, smanjenje emisija stakleničkih plinova i doprinos ublažavanju klimatskih promjena.

Specifični ciljevi projekta su:

- Jačanje zero waste zajednica u Hrvatskoj, Italiji i Sloveniji prijenosom dobrih praksi te angažiranjem i osnaživanjem građana.
- Zagovaranje promjena u politikama promicanjem kružnog gospodarstva i njegovog pozitivnog utjecaja na ublažavanje klimatskih promjena, s posebnim naglaskom na pravo na popravak proizvoda.
- Razvijanje inovativnih alata za komuniciranje klimatske krize kako bi se ojačale lokalne zajednice u Europskoj uniji za prijelaz na niskouglično gospodarstvo bez otpada.

U projektu je sudjelovalo više od 1000 građana, zajedno s brojnim predstavnicima organizacija civilnog društva i donositeljima odluka. Kako bi se postigli ciljevi projekta, organizirano je 40 radionica za građane, uz dodatnih pet radionica za donositelje odluka i dionike; dva seminara za OCD-ove; četiri međunarodne konferencije u Puli, Krškum, Ljubljani i Capannoriju; dvije online kampanje za podizanje svijesti i niz zagovaračkih aktivnosti.

Nositelj projekta je [Udruga Zelena Istra](#), a projektni partneri su: [Ekologi brez meja](#), [KNOF](#), [Zelena akcija](#) i [Zero Waste Italy](#).

NAČELO 4R (REDUCE, REUSE, REPAIR, RECYCLE / SMANJI, PONOVRNO UPOTRIJEBI, POPRAVI, REKILIRAJ)

kroz kreativnu prenamjenu ili doniranje drugima produžujemo njihov uporabni vijek i smanjujemo potražnju za novim materijalima. Prihvatanjem trajnih alternativa za jednokratne predmete smanjujemo zagađenje i količinu otpada na odlagalištima.

Popravi: Popravak je ključna karika u 4R načelima jer produžuje vijek trajanja proizvoda, smanjuje potražnju za novim resursima i sprečava nastanak otpada. Nadalje, ima važnu ulogu u izgradnji otpornijih zajednica: na primjer, popravljavone, odnosno repair caféi, postaju mjesta gdje se ljudi okupljaju, razmjenjuju iskustva, uče nove vještine i podržavaju jedni druge na putu prema održivijem načinu života.

Recikliraj: Recikliranje zatvara krug održivosti preusmjeravanjem otpada s odlagališta i ponovnim korištenjem recikliranih materijala u proizvodnom lancu. Razvrstavanje i recikliranje materijala poput papira, stakla, metala i plastike doprinosi očuvanju resursa i uštedi energije. Osim toga, uporabom proizvoda izrađenih od recikliranih materijala promičemo kružno gospodarstvo, u kojem se materijali ponovno koriste i obnavljaju umjesto da se odbacuju.

Prihvatanjem ovih načela potičemo održiviju budućnost za sadašnje i buduće generacije.

U svijetu koji se sve više suočava s ekološkim izazovima, prihvaćanje načela 4R – smanji, ponovno upotrijebi, popravi, recikliraj – nudi pragmatičan pristup održivom životu. Integriranjem ovih načela u svakodnevni život ne samo da smanjujemo otpad, već i štedimo prirodne resurse, smanjujemo zagađenje i borimo se protiv klimatskih promjena, te započinjemo put prema održivijoj budućnosti.

Smanji: Svjesnim odabirima i smanjenjem potrošnje možemo smanjiti svoj ekološki otisak. To uključuje odabir proizvoda s minimalnim pakiranjem, izbor višekratnih umjesto jednokratnih proizvoda i štednju energije i vode. Smanjenjem potrošnje ne samo da štedimo prirodne resurse, već i smanjujemo zagađenje i emisije stakleničkih plinova.

Ponovno upotrijebi: Ponovna uporaba važan je korak prema smanjenju nastanka otpada i očuvanju prirodnih resursa. Ponovnom uporabom predmeta

ŠTO JE REPAIR CAFÉ / POPRAVLJAONA?

Repair café ili popravljaona je zajednički prostor ili organizacija koja pruža usluge popravka i održavanja raznih predmeta. Ovaj zajednički prostor obično

okuplja ljude s različitim vještinama i znanjima kako bi pomogli drugima u popravku ili servisiranju njihovih predmeta. Brojne su koristi repair caféa: ekonomska ušteda, produženje vijeka trajanja predmeta, smanjenje otpada, očuvanje resursa, razvoj vještina i samopouzdanja, inovacije, kreativnost...

U repair caféu mogu se popraviti različite vrste predmeta, uključujući elektroniku, male kućanske aparate, namještaj, odjeću, bicikle i još mnogo toga. Ovisno o specifičnostima popravljaoe u njoj se mogu pružiti usluge poput šivanja, lemljenja, popravaka električnih i elektroničkih uređaja i slično.

ZELENA ISTRA REPAIR CAFÉ ILLI POPRAVLJAONA

KAKO POKRENUTI REPAIR CAFÉ U 10 JEDNOSTAVNIH KORAKA

Pokretanje repair caféa u lokalnoj zajednici izvrstan je način za promicanje održivosti, dijeljenja resursa i zajedničkog djelovanja. U nastavku donosimo važne korake koje možete slijediti pri pokretanju ove prakse:

- 1. Istražite potrebe i interese lokalne zajednice.** Utvrdite postoji li potražnja za repair caféom u vašoj sredini. Možete provesti ankete ili razgovarati s ljudima na lokalnim događanjima kako biste saznali koje bi usluge bilo korisno ponuditi.
- 2. Organizirajte volonterski tim.** Okupite grupu ljudi koji su zainteresirani za popravke i dijeljenje vještina. To mogu biti profesionalci, uradi-sam entuzijasti ili jednostavno ljudi koji su spremni pomoći. Ovisno o aktivnostima koje provodite, trebat će vam ljudi s različitim vještinama, poput popravljanja električnih uređaja, obrade drva, tekstila i slično.
- 3. Pronađite prostor.** Trebat će vam mjesto za obavljanje popravaka. To može biti bilo koji prostor, npr. zajedničke prostorije u zgradama, škole, društveni centri ili čak privatna garaža.

4. **Opremite popravljaju.** Nabavite osnovne alate i opremu potrebnu za popravke. Ovisno o vrsti popravaka koje želite obavljati, to mogu biti alati poput čekića, odvijača, lemilica, šivaćih strojeva, električnih alata i slično. Također, možete zatražiti donacije u lokalnoj zajednici jer ljudi često imaju višak alata koji im više ne trebaju.
5. **Odredite način upravljanja prostorom.** Bez obzira hoće li prostorom upravljati voditelj popravljaju ili će se smjene dodjeljivati grupi volontera, važno je osigurati kontinuitet rada kako bi prostor zaživio i bio uspješan. Moguć je i model "otvorenog kalendara" kada pojedinci ili organizacije rezerviraju korištenje prostora. Upravitelj se brine o alatima, potrošnom materijalu, logistici i sigurnosti.
6. **Planirajte događaje.** Organizirajte događaje poput "Dana otvorenih vrata" ili zajedničkih akcija i redovnih radionica za popravke. To će privući ljude u vaš repair café i pomoći vam u promociji.
7. **Ponudite edukacije.** Pružite obuku o popravcima i održavanju različitih predmeta. Možete organizirati radionice za stjecanje vještina ili omogućiti volonterima da dijele svoje vještine i znanje s posjetiteljima repair caféa.
8. **Promocija.** Koristite društvene mreže, lokalne novine, plakate i druge komunikacijske kanale za promociju vaše popravljaju i privlačenje ljudi.
9. **Suradnja s lokalnom zajednicom i organizacijama.** Razmotrite partnerstva s lokalnim školama, udrugama, trgovinama, komunalnim poduzećima i drugim organizacijama koje bi vam mogle pružiti podršku ili pomoć u promociji vašeg repair caféa.
10. **Održavajte kontinuiranu podršku.** Kontinuirano radite na održavanju i promociji popravljaju kako biste zadržali interes zajednice i osigurali joj dugoročni uspjeh.

PRIMJER DOBRE PRAKSE

REPAIR CAFÉ: RADIONA RE-GEPPETTO

Radiona Re-Geppetto prvi je repair café u Puli. Pokrenuli su ga i vode ga Savez udruga Rojca i Udruga Zelena Istra. Re-Geppetto je uređena i opremljena radiona unutar Društvenog centra Rojca u kojoj građani mogu besplatno popravljati različite predmete i uređaje po uradi-sam principu. U Re-Geppettu se mogu popraviti električni uređaji, razni uporabni i ukrasni predmeti, namještaj, odjeća i igračke, samostalno ili uz pomoć volontera i voditelja radione.

Društveni centar Rojc jedinstveno je središte civilnog društva i alternativni kulturni centar. Rojc okuplja 110 udruga koje se bave raznim aktivnostima, poput kulture, umjetnosti, sporta, rekreacije, programa za mlade, podrške manjinama i psihosocijalnih inicijativa. Služi kao inkubator za brojne projekte koji promiču održivi razvoj, uključujući urbane vrtove, buvljake s fokusom na ponovnu uporabu, uradi-sam radionice za recikliranje i poticanje zajednica dijeljenja.

Radiona Re-Geppetto smještena je u prostoru veličine 120 četvornih metara u prizemlju zgrade. Obnovljena je i opremljena kroz projekt "R.O.J.C." proveden u okviru programa Europske unije ESF.

Svaki mjesec u Re-Geppettu se održavaju razne radionice za ponovnu uporabu namijenjene građanima, školama i vrtićima. One pokrivaju širok spektar tema, poput shabby chic tehnika, proizvodnje prirodne kozmetike, izrade nakita od otpadnih materijala, šivanja, recikliranja papira, kompostiranja ili osnovnih vještina potrebnih za kućne popravke. Također se održavaju javne akcije, poput izgradnje vertikalnih vrtova, izrade namještaja od paleta za društveni centar, sajмова razmjene bez novaca, filmskih projekcija i slično. Cilj je osnažiti i educirati građane kako bi promijenili svoje obrasce potrošnje, stekli vještine za ponovnu uporabu i popravak, sudjelovali u lokalnim procesima donošenja odluka i inicirali ili sudjelovali u projektima koji doprinose održivoj i kružnoj zajednici. Posebna se pažnja posvećuje ravnopravnosti spolova i uključivanju osoba s invaliditetom i ranjivih skupina, poput starijih osoba i mladih iz odgojnih ustanova.

Od samih početaka integriranje umjetnosti u aktivnosti ponovne uporabe jedna je od ključnih značajki Re-Geppetta. Umjetnici koriste svoja djela za podizanje svijesti o zelenijoj budućnosti - umjetnost nam daje nadu i usmjerava nas prema održivim izborima. Radionice često vode poznati lokalni umjetnici s ciljem privlačenja većeg broja ljudi i davanja umjetničkog štih radionicama. Upečatljiv mural na ulaznom zidu radione kreirali su mladi umjetnici iz Pule. Prikazuje velikog kita iz priče o Pinokiju, izrađenog posebnom tehnikom slikanja u kombinaciji s recikliranim materijalima. Tema murala povezana je s Geppettom, Pinokijevim ocem i vještim stolarom, što ga povezuje s imenom radione - Re-Geppetto.

Aktivnost Zelene Istre "Radiona Re-Geppetto - kružne zajednice i umjetnost" dobila je 2022. godine [nagradu za najistaknutiju akciju](#) u kategoriji udruga/nevladinih organizacija u sklopu 13. izdanja Europskog tjedna smanjenja nastanka otpada (EWWR).

ŠTO JE BICIKLOPOPRAVLJAONA?

Bicikloporavljaona je servis za samostalan popravak bicikala u kojem svatko može besplatno popraviti svoj bicikl. Temelji se na participativnom principu rada, što znači da svi vlasnici bicikala moraju sudjelovati u procesu popravka svog bicikla zajedno s volonterima.

ZELENA AKCIJA BICIKLOPO- PRAVLJAONA

KAKO JE POKRENUTI?

Tri su glavna elementa koja treba uzeti u obzir pri pokretanju volonterskog servisa za popravak bicikala:

- > alati / oprema
- > prostor i infrastruktura
- > ljudi / volonteri

Ljudi su, naravno, najvažniji element. U vođenju servisa, najveći dio vremena i pažnje bit će posvećen radu s ljudima.

ALATI

Pri pokretanju servisa za popravak bicikala, alati su, ustvari, najjednostavniji dio. Može se započeti s vrlo osnovnim setom alata ili s mnogo njih. Veliku većinu kvarova na biciklu (oko 80%) moguće je riješiti s osnovnim setom alata. Cijene početnih setova alata podijeljene su u tri kategorije:

- > vrlo osnovni set alata slabe kvalitete: ≥ 100 EUR
- > osnovni set alata pristojne kvalitete: ≥ 300 EUR
- > relativno kompletan set alata: ≥ 1000 EUR

PROSTOR

Poželjno je da servis za popravak bicikala ima vlastiti prostor, a koliko god velik bio, nikada neće biti prevelik. Međutim, prostor je element koji je obično najteže osigurati. Srećom, ako servis radi jednom tjedno (ili čak rjeđe), može funkcionirati u prostoru koji se u ostalim terminima koristi za neke druge svrhe. Servis čak može raditi i bez krova - na javnim otvorenim prostorima, kao što su parkovi ili parkirališta.

LJUDI

O motivaciji

Po našem mišljenju, dva su glavna razloga koja motiviraju ljude da volontiraju u servisu za popravak bicikala, kao i u bilo kojem drugom volonterskom projektu - potreba za socijalnom interakcijom (pripadnost zajednici) i potreba da se osjećaju korisnima. Oni koji će se možda odlučiti za pokretanje volonterskog servisa za popravak bicikala trebaju to imati na umu prilikom traženja volontera. U slučaju servisa za popravak bicikala, osim ova dva glavna motivirajuća faktora, postoje i mnogi drugi, kao što su čista radost koju biciklistički entuzijasti osjećaju radeći na biciklima, želja za učenjem (redovita interakcija i razmjena iskustava s drugim ljudima koji dijele iste interese znatno olakšava proces učenja), pristup alatima itd.

Koraci koje treba slijediti

Na početku je poželjno imati barem jednu osobu s dovoljno znanja o mehanici bicikala i jednu osobu s iskustvom u radu s volonterima (ili jednu osobu koja posjeduje obje vještine).

Pronalaženje ljudi koji znaju popravljati tuđe bicikle možda neće biti lako. Učenje kako popraviti bicikl zahtijeva vrijeme i trud. Međutim, vjerujemo da se u svakom većem gradu mogu naći oni koji znaju popravljati bicikle i žele to znanje podijeliti s drugima, kao i oni koji žele učiti (vlasnici bicikala obično vole dijeliti i provoditi vrijeme s biciklima i kolegama biciklistima). Potencijalne volontere možete potražiti u već postojećim grupama biciklističkih entuzijasta u vašem gradu/području, kao što su biciklistički klubovi. Pristup alatima i prilika za druženje s drugim ljubiteljima bicikala može biti dovoljna motivacija za početak.

Kada se volonteri pronađu, treba održati sastanak na kojem će se razgovarati o principima rada i uspostaviti osnovna pravila, nakon čega se može skromno najaviti prva sesija popravljanja (koja će možda privući nove volontere).

Kako bi volonteri ostali motivirani na duge staze, trebate održavati rad zabavnim. Volonteri ne bi trebali raditi više od 5-6 sati tjedno i povremeno biste trebali organizirati "opuštene" popratne događaje (igre, zabave i slično).

PRIMJER DOBRE PRAKSE

BICIKLOPOPRAVLJAONA (BIC-POP)

Neologizam Biciklopopravljaona (skraćeno Bic-pop) naziv je besplatnog, volonterskog servisa za samostalni popravak bicikala i volonterskog kolektiva sa sjedištem u Zagrebu, gdje svatko može popraviti svoj bicikl. Biciklopopravljaona pruža prostor, specijalizirane alate za bicikle i pomoć volontera svima zainteresiranima. Biciklopopravljaona je participativan repair café za bicikle, što znači da svi oni koji žele popraviti svoje bicikle moraju sudjelovati u procesu popravka zajedno s volonterima. Biciklopopravljaona također prima donacije starih bicikala i dijelova bicikala. Još bolje, bicikle koji se još uvijek mogu popraviti, popravljaju volonteri i doniraju ih onima koji ih trebaju, ali si ih ne mogu priuštiti. Bicikli koji se ne mogu popraviti rastavljaju se na dijelove, koji postaju besplatno dostupni svim korisnicima/posjetiteljima servisa. Svrha servisa nije samo popraviti bicikle svojih korisnika već i potaknuti ih na učenje i pružiti im vještine koje će im omogućiti da sami obavljaju barem osnovne popravke. Svrha Biciklopopravljaone je također podizanje svijesti i promicanje održivog transporta, prava na popravak, ponovnu uporabu i društvenu solidarnost.

Biciklopopravljaona je počela s radom u ljeto 2009. godine i od tada je otvorena za građane jednom tjedno (osim za državne praznike i tijekom kolovoza). Radno vrijeme Biciklopopravljaone je već godinama isto - četvrtkom od 17 do 20 sati. Od svojih početaka Biciklopopravljaona je u knjizi gostiju zabilježila više od 9.200 individualnih posjeta (popravaka bicikala). Također je donirala više od 1.500 bicikala različitim osobama u potrebi. Među primateljima su bili izbjeglice, ljudi iz područja pogođenih prirodnim katastrofama, beskućnici, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi i ljudi koji žive ispod granice siromaštva ili s vrlo niskim prihodima koji im ne omogućuju da sami kupe bicikl. Trenutno je u servisu aktivno oko 20 volontera svih uzrasta i spolova, a oko 100 ih je volontiralo od osnutka. Biciklopopravljaona je organizirala i tečajeve popravljanja bicikala (za opću populaciju, kao i posebne tečajeve za skupine koje su podzastupljene među mehaničarima za bicikle, poput žena) i razne događaje koji promiču biciklizam. Pojavila se u brojnim medijskim člancima i postala jedno od najprepoznatljivijih mjesta biciklističke kulture u Zagrebu.

Bic-pop je dobio brojne nagrade za svoj rad, poput prestižne nagrade „Ponos Hrvatske“, koju dodjeljuju dnevne novine 24 sata i Hrvatska radiotelevizija; nagradu „SozialMarie“, koju dodjeljuje austrijska fondacija Unruhe; izabrana je od strane nevladine organizacije Isusovačka služba za izbjeglice kao primjer dobre prakse među projektima usmjerenim na uključivanje izbjeglica; priznanje za upravljanje volonterima, koje dodjeljuje Volonterski centar Zagreb itd.

ŠTO JE CENTAR ZA PONOVNU UPORABU?

Centri za ponovnu uporabu su opremljeni prostori u koje građani mogu donijeti predmete koji im više nisu potrebni, ali mogu biti korisni drugima. Ovakvi centri promiču solidarnost i zdrav razum te predstavljaju konkretan primjer kružne ekonomije. Savršeno se uklapaju u europske direktive za smanjenje nastanka otpada, ali njihovo upravljanje često

je prepušteno volonterskim organizacijama zbog ograničenih ekonomskih resursa, što može usporiti njihov okolišni, društveni i ekonomski potencijal. Jako je važna provedba nacionalne strategije za centre za ponovnu uporabu, s fokusom na ekonomsku valorizaciju, razvoj lanaca opskrbe i promicanje mreža ovlaštenih centara za popravak i ponovnu uporabu.

ZERO WASTE ITALY CENTAR ZA PONOVNU UPORABU

KAKO POKRENUTI CENTAR ZA PONOVNU UPORABU

Ovisno o resursima i očekivanjima, postoje različiti pristupi za pokretanje centra za ponovnu uporabu. U nastavku je popis uobičajenih pitanja, problema i rješenja.

1. Uključivanje dionika: Poželjno je uspostaviti suradnju s komunalnim poduzećem i jedinicom lokalne samouprave u kojoj će se centar osnovati. Oni mogu pružiti financijsku, logističku i administrativnu podršku. Udruge i socijalne zadruge (ako ih ima) koje pomažu ekonomski ugroženim osobama također mogu biti korisne u izgradnji mreža i pronalasku volontera.

2. Dostupnost odgovarajućih prostora: Izbor lokacije je ključan. Idealno bi bilo da centar za ponovnu uporabu bude blizu reciklažnog dvorišta u koje ljudi odnose odbačene predmete, kako bi se mogli „spasiti” prije nego što službeno postanu otpad. Neki centri koriste prostore u vlasništvu komunalnog poduzeća, neki koriste javne prostore ustupljene bez najamnine, dok su drugi smješteni u privatnim prostorima za koje se plaća najamnina. Postoje i centri koji se nalaze u prostorima dobivenim putem javnih natječaja. Veličina prostora ovisi o predmetima koji se popravljaju, aktivnostima koje se organiziraju i dostupnim ekonomskim i ljudskim resursima.

3. Ekonomski resursi: Procijenite ekonomsku održivost na temelju mjesečnih troškova (najamnina, osoblje, računi) i prihoda od aktivnosti (prodaja, popravci, radionice). Neki centri nude predmete po popularnim cijenama, ili čak besplatno, jer sponzori ili javna/privatna tijela, uključujući i vjerske organizacije, pokrivaju sve troškove.

4. Osoblje, zaposlenici i volonteri: Idealno bi bilo da svi radnici u centru budu plaćeni zaposlenici. Međutim, to nije uvijek moguće, što dovodi do različitih radnih uvjeta. Zaposlenici na pola i puno radno vrijeme mogu biti plaćeni iz prihoda centra (posebno u većim, bolje organiziranim centrima) ili putem sredstava javnih tijela (npr. iz fondova za zapošljavanje državljana izvan EU, za osobe s invaliditetom ili osobe koje se ponovno uključuju na tržište rada). Mnogi se centri oslanjaju na volontere za podršku.

5. Vrste centara za ponovnu uporabu i asortiman: Na temelju [nacionalne baze centara za ponovnu uporabu](#) u Italiji, koju je uspostavila i redovito je ažurira organizacija Zero Waste Italy, centri za ponovnu uporabu mogu se podijeliti u tri glavne kategorije:

- > centri za ponovnu uporabu (većina),
- > centri za popravak,
- > centri za upcycling.

Najčešći proizvodi u centrima za ponovnu uporabu su odjeća, modni dodaci, namještaj, knjige, igračke i bicikli. Električna, tehnološka i računalna oprema koja se ne može popraviti, često se može rastaviti kako bi se izdvojili rezervni dijelovi i korisni materijali. Dobro opremljeni centri s kvalificiranim osobljem mogu prihvatiti veći dijapazon proizvoda jer mogu učinkovitije popravljati, obnavljati, modernizirati i produžiti životni vijek različitim predmetima.

PRIMJER DOBRE PRAKSE:

CENTAR ZA PONOVNU UPORABU DACCAPO

Centar za ponovnu uporabu Daccapo osnovan je 2014. godine zahvaljujući sinergiji grupe dionika, uključujući općine Lucca i Capannori, Caritas, komunalno poduzeće, lokalnu udrugu usmjerenu na solidarnost i mnoge volontere. Središnja ideja bila je boriti se protiv otpada i dati stvarima drugi život. Tako je prije deset godina nastao centar za ponovnu uporabu Daccapo.

Daccapo je sustav solidarne ponovne uporabe koji integrira rabljene predmete u ciklus uporabe, popravka, transformacije i redistribucije. Nudi široku paletu predmeta, a zarada od prodaje pomaže Daccapu u poticanju solidarnosti, pružajući zaposlenje socijalno ugroženim osobama.

Daccapo se sastoji od tri skladišta ukupne površine 1750 četvornih metara, koja služe kao sabirna mjesta: dva se nalaze u općini Capannori uz reciklažno dvorište Ascit (jedno skladište namijenjeno je isključivo odjeći, koja se djelomično redistribuira besplatno), a jedno se nalazi u općini Lucca, također uz reciklažno dvorište.

Trenutno je u Daccapu redovno zaposleno 26 osoba, od kojih 6 radi puno radno vrijeme, a ostatak pola radnog vremena, uz mnoge vrijedne volontere.

Osim skladišta Daccapo ima i:

- > trgovinu za prodaju proizvoda
- > stolarsku radionicu u kojoj se popravljaju proizvodi i stvaraju novi predmeti od recikliranog drva
- > radionicu za popravak bicikala, koji se zatim doniraju ili preprodaju
- > krojačku radionicu u kojoj se prikupljaju neprodane tkanine i od njih se stvara odjeća (na primjer, radionica surađuje s kazalištima u izradi scenskih kostima)

Unutar ovih odjela često se održavaju radionice za građane na kojima ih se podučava vještinama popravljanja.

Zanimljivost: jedan od direktora Daccapa, koji je glazbenik, osnovao je glazbeni sastav pod nazivom [Gaudats Junk Band](#), koji svira na recikliranim instrumentima i postao je prilično poznat u Italiji.

ŠTO JE TRGOVINA RABLJENOM ROBOM?

Trgovina rabljenom robom/second-hand trgovina, ili kako je u KNOF-u zovu, reuse boutique, mjesto je gdje ljudi donose svoje neželjene, ali još uvijek korisne stvari, uglavnom odjeću, obuću i modne dodatke. Neke trgovine prihvaćaju i knjige, šalice za kavu i kućni dekor, ovisno o veličini prostora. Postoje različiti poslovni modeli za second-hand trgovine: neki djeluju samostalno s jednim vlasnikom (*one-man-band*), drugi su neprofitne ili socijalno-poduzetničke organizacije, a neki su osnovani u partnerstvu s javnim subjektima poput komunalnih poduzeća ili općina. Najefikasniji poslovni model integrira sva tri aspekta: poslovnu održivost, socijalnu inkluziju i javno-privatna partnerstva.

KNOF
TRGOVINA
RABLJENOM
ROBOM /
SECOND-HAND
TRGOVINA

KAKO OTVORITI SECOND-HAND TRGOVINU

Kada otvarate second-hand trgovinu, najvažnije je prilagoditi poslovni model svojoj ciljanoj publici, društvenim izazovima u vašoj sredini i interesima lokalnog komunalnog poduzeća i jedinice lokalne samouprave (JLS). Lokacija je jedan od najvažnijih faktora i ovisi o tome ima li JLS prikladan prodajni prostor na raspolaganju. Ne postoji jedinstveni model za sve, ali ova pitanja i savjeti mogu vas voditi prilikom razmišljanja o osnivanju second-hand trgovine u vašem mjestu:

- > Zapitajte se tko su vaši ključni kupci i ima li ih dovoljno (preporučujemo osnivanje second-hand trgovine u gradovima s populacijom većom od 10.000).
- > Uspostavite standard kvalitete; odlučite kakvu ćete odjeću zadržati, a kakvu nećete (razmislite što ćete učiniti s neželjenom odjećom).
- > Razvijte sveobuhvatan brend i vizualni dizajn.
- > Implementirajte visoke standarde kvalitete i higijene kako biste spriječili stigmatizaciju.
- > Razvijte tržišno orijentiran poslovni model koji omogućava dugoročni uspjeh.

- > Prepoznajte da se natječete s klasičnim trgovinama (lancima brze mode), a ne s Crvenim križem.
- > Dosljedno i savjesno poštujte održive i ekološke principe (mjerite svoj utjecaj i količine ulaza-izlaza kako biste izračunali uštede u emisiji CO2 i društveni utjecaj).
- > Potražite najbolje lokacije za second-hand trgovinu (gdje prolazi puno ljudi ili gdje ljudi često kupuju).
- > Razmislite o logistici za online prodaju (unutar postojećih platformi poput Instagrama ili Facebooka, ili putem neovisne online trgovine).

Dobar partnerski sporazum s lokalnim vlastima ključan je za dugoročni opstanak vaše trgovine.

Evo nekoliko argumenata koje možete koristiti u pregovorima s lokalnim vlastima:

- > Second-hand trgovina često se nalazi u starim gradskim jezgrama, pridonoseći oživljavanju povijesnih središta gradova ili napuštenih trgovačkih područja.
- > Trgovina nije samo maloprodajni prostor; dokazano je da pridonosi stvaranju zajednice okupljajući svjesne pojedince koji brinu o održivosti. To je mjesto druženja građana, kreativnih radionica i turistička atrakcija.
- > Uz podršku, komunalno poduzeće može ispuniti zahtjeve Europske komisije reguliranjem ponovne uporabe tekstila i osiguravanjem viših stopa odvojenog prikupljanja tekstilnog otpada.
- > Jedna second-hand trgovina može prikupiti do 12 tona odjeće godišnje, štedeći novac koji bi inače bio potrošen na troškove za odlaganje tog otpada kao miješanog otpada.
- > Pojedinačna trgovina godišnje pruža novu priliku za do 6.000 komada odjeće koja bi inače završila u spalionicama ili odlagalištima, čime se smanjuju emisije ugljičnog dioksida i štede prirodni resursi.

PRIMJER DOBRE PRAKSE

KNOF je slovensko socijalno poduzeće fokusirano na kružno gospodarstvo i održivost sa sjedištem u Krškomb. KNOF vodi pet reuse butika koristeći tržišni model koji pozitivno utječe na okoliš, lokalno gospodarstvo i zajednicu.

Prva reuse trgovina otvorena je 2011. godine, potaknuta idejom o mjestu gdje bi ljudi mogli razmjenjivati svoje još uvijek korisne stvari. Kada je prva trgovina otvorena u malom gradu, već je primila mnoge donacije od ljudi – uglavnom odjeću. Početni kupci su uglavnom bili ljudi s nižim prihodima pa je trgovina u početku percipirana kao “socijalna trgovina za siromašne”.

Trgovina je privukla značajnu pažnju medija i javnosti, što je dovelo do otvaranja još dvije trgovine u drugim gradovima. Plan je bio da jedinica lokalne samouprave ili komunalna poduzeća sustavno sufinanciraju troškove za plaće radnika u tim trgovinama. Međutim, taj plan nije ostvaren kako se očekivalo, jer neka komunalna poduzeća nisu vrednovala društveni utjecaj i poduzeće nije imalo uvjerljiv argument za suradnju. Tvrdili su da nemaju proračun niti odgovornost za rješavanje ovog problema.

Centar za ponovnu uporabu Stara Šola započeo je kao socijalno-poduzetnički model s ciljem stvaranja radnih mjesta za osobe u nepovoljnom položaju (dugotrajno nezaposlene, osobe s invaliditetom, Rome). Nakon pet do sedam godina, postalo je jasno da je potrebna promjena perspektive. Glavni konkurenti nisu bile humanitarne organizacije koje besplatno dijele odjeću, već trgovački lanci poput Zare i H&M-a. Stoga je KNOF odlučio svojim klijentima ponuditi isto iskustvo kupovine kakvo imaju u tim trgovinama.

KNOF je transformirao svoje trgovine rabljenom robom u reuse butike, zaposlivši profesionalno, modno osviješteno osoblje i gradeći brend second-hand predmeta. Godine 2020. KNOF je proširio svoje reuse prakse i na namještaj, osnovavši najveći salon vintage i rabljenog namještaja u Sloveniji. Posljednjih godina KNOF se također upustio u ponovnu uporabu i prenamjenu plastičnog otpada. Napredovao je u proizvodnim procesima, tehnologiji i partnerstvima, uključujući suradnje s B2B sektorom, što je otvorilo nove mogućnosti.

KNOF radi na uspostavljanju velikog centra za sortiranje tekstila u Sloveniji u suradnji s mnogim dionicima. Ovaj centar fokusirat će se na ponovnu uporabu tekstila na lokalnoj razini i razvoj recikliranih tekstilnih poluproizvoda za razne vrste industrija. Potrebna je ključna promjena u razmišljanju ljudi da kupuju manje i ulažu u kvalitetnije predmete. Također, potrebna je legislativa protiv *greenwashinga* za velike tekstilne lance, koji će trebati surađivati s KNOF-om kako bi se riješio problem prekomjerne proizvodnje koju stvaraju.

ŠTO JE FESTIVAL PONOVNE UPORABE / REUSE FESTIVAL?

ECOLOGICAL BREZ MEJA / REUSE FESTIVAL

Cilj festivala ponovne uporabe jest potaknuti pojedince da doprinose produženju životnog ciklusa proizvoda uz podršku lokalnih dionika u području ponovne uporabe i popravka. Posjetitelji festivala imaju priliku upoznati se s mogućnostima ponovne uporabe i popravka na jednom mjestu. Također, ovaj je događaj i izvrsna prilika za povezivanje različitih dobnih skupina i izgradnju zajednice.

KAKO ORGANIZIRATI FESTIVAL PONOVNE UPORABE

- 1. Odredite datum i mjesto:** Preporučujemo da odaberete datum koji je povezan s temom događaja - na primjer, Svjetski dan ponovne uporabe, 16. lipnja, idealan je jer su mediji tada otvoreniji za suradnju. Što se tiče lokacije, ugodna atmosfera svakako je od koristi! Obavezno odaberite lokaciju koja je dobro povezana s javnim prijevozom. Odaberite prostor koji ljudi često posjećuju (gradski trg, bar ili mjesto u sklopu drugih festivala). Obavezno isplanirajte i plan B, u slučaju kiše. U većini slučajeva dostupnost električne energije je nužna! Kontaktirajte grad ili općinu ako su vam potrebne dozvole, štandovi za izlagače i slično.
- 2. Odaberite i pozovite lokalne dionike u području ponovne uporabe i popravaka:** Odaberite one koji prakticiraju ponovnu uporabu i popravke u lokalnoj zajednici. Prikažite što je više moguće različitih pristupa ponovnoj uporabi i popravljanju. Pozovite majstora za popravak električnih uređaja i namještaja, krojačicu za popravak odjeće, lokalnu zero waste trgovinu, lokalno komunalno poduzeće, organizirajte sajam razmjene tekstila... Odaberite suradnike koji imaju snažnu mrežu pratitelja i dobri su u promociji. Dajte im jasne upute o tome što se od njih očekuje - vremenski raspored, smjernice za zero waste događaje, promotivni materijali i slično.
- 3. Organizirajte cool zero waste događaj:** Pozovite DJ-a, osigurajte hranu (na primjer palaćinke), i stvorite dobru atmosferu koja privlači čak i one koji još nisu zainteresirani za održivost. Iznimno je važno pružiti dobar primjer za organizaciju zero waste događanja na način da stvorite što je moguće manje otpada. Festival ponovne uporabe odlična je prilika za edukaciju ljudi i testiranje novih pristupa - pozovite sudionike da donesu vlastite čaše za zero waste koktele, na primjer. Ako trebate namještaj ili drugu opremu ili dekoraciju, posudite je od lokalnih dobavljača.

- 4. Pozovite organizirane grupe:** Kako biste osigurali veliku posjećenost, osobno pozovite školske grupe, lokalne nevladine udruge i druge organizacije (lokalne tvrtke, knjižnice, turističku zajednicu itd.).
- 5. Pozovite medije i širu javnost:** Povećajte vidljivost svog festivala ponovne uporabe! Iskoristite sve svoje komunikacijske kanale. Ne zaboravite unaprijed predstaviti sudionike na festivalu. Kratki video pozivi uvijek dobro funkcioniraju!
- 6. Ne zaboravite!** Angažirajte dobrog fotografa i, idealno, videografa kako bi zabilježili vaš događaj. Pripremite svu potrebnu opremu za sudionike festivala (stolove, struju itd.). Osigurajte natpise s imenima izlagača s vizualnim identitetom festivala. Ne zaboravite pripremiti potpisne liste, ukoliko su potrebne.

PRIMJER DOBRE PRAKSE: FESTIVALI PONOVNE UPORABE U SLOVENIJI

Ekologi bez meja do sada su u Sloveniji organizirali dva festivala ponovne uporabe. Prvi je održan 2022. godine u Kranju i bio je dio događaja Zero Waste općine. Mjesto održavanja bila je ugodna vrtna terasa jednog bara/kulturnog centra. Štandovi su nudili proizvode izrađene od raznih rabljenih materijala: pojaseva za automobile, starih jedara, rabljene odjeće i recikliranog namještaja. Posjetitelji su mogli donijeti svoje bicikle na popravak ili male uređaje i audio-video uređaje na dijagnostičke preglede.

Drugo izdanje održano je 2023. godine u Mariboru od 12 do 17 sati. Mjesto održavanja bio je veliki trg konferencijske dvorane u kojoj se istovremeno održavao događaj partnerske organizacije. ZEOS, organizator događaja i glavna slovenska organizacija za odgovornost proizvođača e-otpada, predstavio je mnoštvo aktivnosti za produženje vijeka trajanja električnih i elektroničkih uređaja. Posebno je bila zapažena putujuća učionica E-transformer 2.0. Učionica je ostvarila velik uspjeh podučavanjem o računalnim komponentama, a posjetitelji su uz to imali priliku razmjenjivati korisne uređaje. Lokalna tvrtka za upravljanje otpadom educirala je posjetitelje o odvojenom prikupljanju otpada i organizirala kviz. Zero waste trgovina prikazala je koncept kupaonice bez otpada i prodavala robu bez ambalaže. U sklopu Festivala organizirana je i razmjena te popravak odjeće, razmjena knjiga, popravak bicikala i zabavni polo na biciklima koji je posebno privukao djecu. Na događaju je bio i DJ i štand s palačinkama.

[Reuse festival 2022.](#)

[Reuse festival 2023.](#)

PRAVO NA POPRAVAK

Pravo na popravak je pokret i s njim povezan pravni okvir koji zagovara mogućnost potrošača da popravljaju i modificiraju svoje elektroničke uređaje i druge proizvode. Ovaj koncept obuhvaća nekoliko ključnih komponenti:

1. **Pristup informacijama i alatima za popravak**

Proizvođači bi trebali omogućiti potrošačima i neovisnim servisima pristup priručnicima za popravak, dijagnostičkim alatima i softverskim nadogradnjama. Na taj bi se način omogućilo da korisnici mogu popraviti vlastite uređaje bez oslanjanja isključivo na proizvođača.

2. **Dostupnost rezervnih dijelova**

Proizvođači bi trebali učiniti rezervne dijelove dostupnima po razumnoj cijeni. Na taj se način izbjegava čest problem zamjene cijelog uređaja zbog kvara samo jednog dijela.

3. **Dizajn za popravak**

Proizvodi bi trebali biti dizajnirani na način koji olakšava popravak. To uključuje upotrebu vijaka umjesto ljepila, modularni dizajn za jednostavnu zamjenu dijelova i izbjegavanje specifičnih, nestandardnih pričvršćivača.

4. **Prava potrošača i jamstva**

Pokret se zalaže za to da jamstva na proizvode ostanu važeća i kada popravke obavljaju neovisni servisi ili sami potrošači.

5. **Utjecaj na okoliš**

Pravo na popravak nastoji smanjiti elektronički otpad (e-otpad) omogućavanjem pristupačnijih popravaka. Poticanjem popravaka produžuje se vijek trajanja proizvoda, što smanjuje negativan utjecaj proizvodnje novih uređaja na okoliš.

6. **Ekonomski aspekti**

Pravo na popravak promiče i ekonomsku korist poticanjem konkurencije u industriji popravaka, što potencijalno smanjuje troškove popravljanja i stvara radna mjesta u lokalnim zajednicama.

ZAKONODAVNI NAPORI

30. svibnja 2024. Europsko vijeće usvojilo je direktivu kojom se promiče popravak neispravnih proizvoda, poznatu kao [Direktiva o pravu na popravak \(ili R2R\)](#). Ovo će zakonodavstvo olakšati potrošačima popravak umjesto zamjene proizvoda, a usluge popravka postat će dostupnije, transparentnije i privlačnije. Usvajanje direktive posljednji je korak u zakonodavnom procesu. Ovaj prijedlog dio je Nove strategije za potrošače i Akcijskog plana za kružno gospodarstvo. Nadopunjuje druge nedavno donesene zakonske akte EU-a za promicanje održive potrošnje, kao što su [Uredba o ekološkom dizajnu](#) (koja će promicati proizvodnju popravljivih proizvoda) i [Uredba o osnaživanju potrošača za zelenu tranziciju](#) (koja će omogućiti potrošačima donošenje informiranih odluka u trenutku kupnje proizvoda).

Koalicija Pravo na popravak ističe da će novi zakon omogućiti bolji pristup povoljnim popravcima proizvoda, uključujući pravila o razumnim cijenama originalnih dijelova, zabranu softverskih praksi koje onemogućuju neovisne popravke te korištenje kompatibilnih i rabljenih rezervnih dijelova. To predstavlja važan korak prema pristupačnijim popravcima.

Međutim, unatoč usvajanju zakona, propuštena je prilika za stvaranje istinski pravednog tržišta popravaka u Europi i osiguranje povoljnih popravaka za većinu proizvoda na europskom tržištu. Opseg proizvoda ostao je vrlo ograničen, a zakon je unio mnoge nejasnoće. Koalicija poziva na brzu provedbu ovih pravila, uključujući smjernice Komisije za jasnu definiciju "razumnih" cijena rezervnih dijelova, primjenu zabrane praksi koje otežavaju popravke te uvođenje nacionalnih financijskih poticaja za popravke od strane država članica EU-a.

